

Blad

voor Noord-Groningen - Nr. 14 - maart / april 2020

*In dit nummer veel
verhalen en interviews over*
75 jaar vrijheid

Losse nummers

€ 4,95

ISBN 978-90-75402-16-2

9 789075 402162 >

BLAD is een tweemaandelijks magazine over cultuur, eten & drinken, historie, natuur, recreëren, sport, taal, wonen en meer in het noorden van Groningen

Burgemeester in oorlogstijd

T *Christiaan Gevers*

Dertien april 1945 werd geen doorsnee vrijdag voor Groningen en zeker niet voor de Duitse bezetter. Het was de laatste dag waarop de nationaalsocialisten de stad in hun macht hadden. Niet lang meer konden de nazi's bevelen geven zoals ze dat al bijna vijf jaren gewend waren te doen. Het was ook de laatste werkdag die NSB-burgemeester Pé Tammens doorbracht in het stadhuis aan de Grote Markt. In dat besef had hij de tijd gebruikt om grote opruiming te houden. Twee van zijn naaste medewerkers verbrandden documenten zodat ze niet in handen van de naderende bevrijders zouden vallen.

Als burgemeester had Tammens geen rol bij de verdediging van de stad. Daarom ging hij naar huis na het bericht dat het Canadese eerste leger Assen had veroverd en Groningen naderde. De burgemeesterswoning aan het Zuiderpark 2 beschikte over een souterrain. Dit was de meest veilige plaats waar Tammens zich tijdens de gevechten kon schuilhouden. Hij passeerde Duitse soldaten die zich gereed maakten voor de verdediging. Mitrailleurs en stukken geschut stonden klaar om de geallieerden warm te onthalen.

Van alle burgemeesters die Groningen ooit hadden bestuurd, was Tammens waarschijnlijk degene die het ambt het minst had geambieerd. Het liefste was hij op zijn landbouwbedrijf op het Ruigezand gebleven. Toen de bezetter Pieter Cort van der Linden, de vorige burgemeester, had ontslagen, bleek een geschikte opvolger moeilijk te vinden. Ook Tammens weigerde eerst, maar stemde toe nadat NSB-leider Anton Mussert persoonlijk een beroep op hem deed. Zijn hart bleef

echter bij het boerenbestaan. Naast zijn burgemeesterschap vervulde hij voor de NSB ook functies op landbouwgebied.

Net als in de rest van het land drukte de oorlog zwaar op de bevolking. Het overgrote deel van de Joodse Stadgers was via Westerbork weggevoerd naar de vernietigingskampen. Tegenstanders van de bezetter waren door de Sicherheitsdienst gruwelijk gemarteld in het beruchte Scholtenhuis. Eerste levensbehoeften als voedsel en brandstof waren nauwelijks nog beschikbaar.

De Duitse bevelhebber beschikte over duizenden manschappen die tot verschillende uiteenlopende onderdelen behoorden. In tegenstelling tot de Canadese troepen van wie de meesten in de twintig waren, liepen de leeftijden van de verdedigers uiteen van 14 tot 65 jaar. De jongsten behoorden tot de Hitlerjugend, de oudsten waren kort daarvoor opgeroepen spoorwegmannen. De Duitse commandant kon dit troepenmengsel onmogelijk in korte tijd tot een eenheid smeden.

Net als zijn Duitse tegenstander zette ook de Canadese major-general Bruce Matthews troepen van verschillende onderdelen in. Hierbij ging het echter om geoefende eenheden die elkaar regelmatig aflosten. De Canadezen waren sterker en konden het zich veroorloven rekening te houden met de burgerbevolking. Daarom gebruikten zij vooral hun lichtere wapens.

Gedurende de wintermaanden lag het front vrijwel onveranderd over het midden van Nederland, maar vanaf eind maart drong een

Tammens (X) verwelkomt NSB-leider Anton Mussert (XX) voor het stadhuis in Groningen.

geallieerd offensief de nazi-troepen terug. Op 31 maart kon Winterswijk haar bevrijders verwelkomen. Enschede volgde een dag later en op 6 april konden de rood-wit-blauwe vlaggen uit in Coevorden. De genazificeerde pers berichtte op maandag 9 april dat de Canadezen een paar kilometer boven Almelo tot staan waren gebracht. Op 12 april zou het front bij Holten, Nijverdal en Rijssen liggen.

Een dag later meende een groot deel van de Stadgers zeker te weten dat de bevrijding nabij was. Dat het geen geruchten waren, bleek toen de geluiden van geschut steeds sterker werden. Een kilometerslange militaire colonne naderde Groningen en bereikte om kwart over vier de Paterswoldseweg. Daar vonden gevechten plaats waarbij de eerste bevrijder sneuvelde. Tammens hoorde in de burgemeesterswoning hoe het schieten steeds dichterbij klonk. Het einde van zijn ambtsperiode kwam toen zondagochtend een Canadese tank positie koos in zijn voortuin. Daarna aarzelden leden van de Binnenlandse Strijdkrachten niet om de burgemeester te arresteren. Tegelijkertijd bereikte oud-burgemeester Cort van der Linden met een konvooi de gemeentegrens. Hij was klaar om zijn oude positie weer in te nemen zodra de situatie veilig genoeg was.

In de stad woedden nog zware gevechten. Op 15 april bevond het front zich 's avonds op de Grote Markt. De Canadezen vuurden vanuit de panden aan de zuidkant hevig op de mitrailleurpost in het bankgebouw aan de noordzijde. Toen de Duitsers zich niet overgaven maakte 75-milimetergeschut korte metten met de Duitse stellingen.

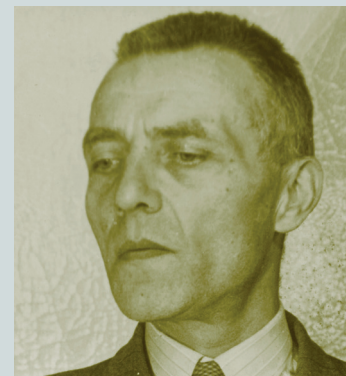
Zondagochtend brokkelde de Duitse weerstand verder af, totdat tegen het middaguur bijna de hele stad in handen van de bevrijders was. Duitse troepen hielden nog stand in het Rijksarchief in de Sint Jansstraat, maar de Canadese luitenant-kolonel Jacques Dextraze wist hen over te halen de strijd te staken. Groningen vierde feest, al overheerste bij veel mensen verdriet en onzekerheid over het lot van familieleden en vrienden.

Burgemeester Cort van der Linden ontvangt op het gemeentehuis de Canadese opperbevelhebber Albert Bruce Matthews, twee dagen na de bevrijding van de stad Groningen.

Terwijl in andere delen van de provincie de bevrijders nog zware gevechten leverden, konden de Stadgers beginnen met puinruimen. Midden op de Grote Markt stond nog altijd het stadhuis. Het was welhaast een wonder dat het gespaard was, want de gebouwen rondom waren veranderd in ruïnes. Na drie jaar afwezigheid nam Cort van der Linden het bestuur van de gemeente weer in handen, voorlopig samen met het Militair Gezag. Drie dagen later, op woensdag 19 april, mocht hij major-general Matthews verwelkomen. De militair inspecteerde de Groningse erewacht, bood een Canadese vlag aan en schreef zijn naam bij in het Gulden Boek van de Stad.

In provisorische gevangenissen zaten duizenden mensen vast op grond van de verdenking de bezetter te hebben geholpen. Tammens was een van hen. Hij stond na ruim vier jaar voorarrest op 5 juli 1949 terecht in het Tribunaalgebouw aan de Oude Boteringstraat 44. De aanklacht telde 33 punten, maar het zwaarste woog dat hij namen van tegenstanders aan de bezetter had doorgegeven. Zijn verweer dat hij dit met de beste bedoelingen had gedaan vond geen gehoor. Twee weken daarna vernam hij het vonnis: zeven jaar internering. Daarna bepaalde het Ministerie van Justitie de datum van vrijlating op 15 april 1951. Tammens koos ervoor niet meer op zijn boerderij te gaan wonen, maar vestigde zich in de stad Groningen. Eerst aan de Kraneweg, maar later kocht hij een appartement aan de Laan van de Vrijheid. Daar bleef hij wonen tot zijn overlijden in 1986.

B

Bronnen:

M.H. Huizinga, Maple leaf up. De Canadese opmars in Noord-Nederland april 1945, J. Niemeijer, Groningen 1980.

M.H. Huizinga en B. van Leusen, Vier dagen in april, Reco, Groningen 1999.

W.K.J.J. van Ommen Kloeke, De bevrijding van Groningen, Van Gorcum & comp. Assen 1945.

